

ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์
ในจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษา บ้านเกษตรพัฒนา เทศบาลตำบลคำขวาง
อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

Possibility of the Health Tourism Development in the Form of the Creative
Alternative Medicine in Ubon Ratchathani Province: A Case Study
of Ban Kaset Puttana, Kum-Kwang Subdistrict, Warinchamrab
District, Ubon Ratchathani Province

สายรุ้ง ดินโคกสูง นรา หัตถสิน และบุษดี ทิพรส
Sairoong Dinkoksung, Nara Huttasin and Bussadee Tipparod

คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Business School, Ubon Ratchathani University
E-mail: Sairoong.d@ubu.ac.th, huttasin@gmail.com, Bussadee@gmail.com
Received: July 12, 2021; Revised: August 11, 2021; Accepted: August 13, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชนเจ้าของพื้นที่ 2) ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ และ 3) นำเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดอุบลราชธานี ในการศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี นักวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจความต้องการด้านอุปสงค์ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 245 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ และใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการนำเสนอข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาในรูปแบบของค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการค้นหาศักยภาพของพื้นที่ (อุปทาน) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สุ่มตัวอย่างแบบ Purposive ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำและตัวแทนชุมชน บุคลากรจากโรงพยาบาลของรัฐ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตัวแทนเครือข่ายอาหารไร้สารพิษ นักท่องเที่ยวอาสาสมัคร สื่อมวลชนในจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งสิ้นจำนวน 45 คน

ผลการศึกษาพบว่า

1. ชุมชนมีผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวสอดคล้องกับหลัก 8 อ. อันได้แก่ อิทธิบาท 4 อาหารดี อารมณ์ดี อากาศดี ออกกำลังกายและอิริยาบถ เอนกาย เอาพิษภัยออก โดยสามารถนำมาจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) แบบเข้าไปเย็นกลับ 2) แบบ 2 วัน 1 คืน และ 3) แบบ 3 วัน 2 คืน ซึ่งมีต้นทุนค่าอาหารและเครื่องดื่มต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ที่จำนวน 80 บาทต่อมื้อ และที่พักควมมีราคาอยู่ที่ 500 บาทต่อคืนต่อนักท่องเที่ยว 1 คน

2. ด้านความเป็นไปได้พบว่าชุมชนมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตอาหารอินทรีย์ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพโดยใช้ธรรมชาติบำบัด และมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมเพื่อสุขภาพได้ อาทิ วัดป่าเกษตร สาขาที่ 46 ของวัดหนองป่าพง วัดบ้านเกษตรพัฒนาเหนือและสวนไม้ดอกที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้

3. ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือควรพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งด้านทักษะการนำเที่ยวและทักษะการต้อนรับให้แก่ชุมชน นอกจากนั้นควรมีการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะ ได้แก่ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต ช่องทางโดยตรงโดยผู้ให้บริการ และผ่านสถานพยาบาลต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ หลัก 8 อ. รูปแบบการท่องเที่ยว เทศบาลตำบลคำขวาง

Abstract

The objectives of this research were 1) to study a model of the health tourism products in the form of the creative alternative medicine cooperating with the host communities, 2) to study possibility of the health tourism development in the form of the creative alternative medicine, and 3) to propose guidelines for developing health tourism in the form of the creative alternative medicine that was suitable for Ubon Ratchathani Province. In the study of the model of the health tourism products, the researchers used the mixed methods research by using the quantitative research with a questionnaire as a research instrument to survey the needs of the demand in a group of 245 samples who were tourists and traveled to Ubon Ratchathani Province. The samples were randomized by accidental sampling. The descriptive statistics were used to propose the collected data in the forms of mean, percentage, and standard deviation, and the quantitative research was used to search for the potential of the demand in the area. The data were collected by using the in-depth interview and the participatory action research. The samples were selected by purposive sampling. They included 45 participants consisting of academic villagers, leaders and representative of the communities, staff from public hospitals, tourism entrepreneurs, representatives from non-toxic food networks, volunteer tourists, and mass media in Ubon Ratchathani Province.

The research findings were as follows.

1. The communities had the tourism products related to the eight principles: Itthibaht 4, good food, good emotion, good weather, exercising, and lying down to get rid of toxicity. The tourism products could be arranged into 3 package tours: 1) a day trip, 2) two days and one night, and 3) three days and two nights. The cost of food and drink per tourist was 80 baht per meal, and the accommodation should cost 500 baht per night per tourist.

2. In the possibility, the findings showed that the communities had potential to be the health tourist attractions because they had organic food resources, learning resources for health care by using natural treatment, and tourist attractions that could be connected to health activities such as Wat Pha Kaset, the 46th branch of Wat Pha Nong Pha Pong, Wat Pha Kaset Puttana Nuae, and flower gardens that could be places to arrange activities with the health tourism.

3. The important suggestions were that the human resources should be developed in the skills for both tour guides and greetings for people in the communities. In addition, the

advertisements should be done in the tourism for the communities continually by using the formal advertisement channels that the samples recommended. The formal advertisement channels included the internet, face to face to the service recipients done by the service providers, and the hospitals that supported the health tourism.

Keywords: Health tourism in the form of the creative alternative medicine, 8 principles of the tourism models, Kham Khwang Subdistrict Municipality

บทนำ

“อโรคยา ปรมา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” เป็นพระพุทธานุญาตร่วมสมัยอย่างยิ่งในสภาวะแวดล้อมปัจจุบันที่การดำรงชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บ อันเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเร่งรีบจากการดำเนินชีวิต อันก่อให้เกิดความเครียดสะสมและนำมาซึ่งปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและทางใจ ความสุขอันเกิดจากการมีสุขภาพที่ดีถือเป็นความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน เพราะเป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จในชีวิตด้วยการมีสุขภาพกายและใจที่ดีนั้นนำมาซึ่งการมีหลักประกันความมั่นคงของชีวิตในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคมและชาติ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการเติมเต็มหลักประกันความมั่นคงดังกล่าว เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งเกิดจากการมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดสภาวะแบบองค์รวมทั้งกาย ใจและจิตวิญญาณ จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเป็นไปเพื่อการรักษาโรคฟื้นฟูสุขภาพและรักษาสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่จะตัดสินใจเลือกวิธีการบำบัดรักษาโรคให้เหมาะสมกับตัวเองตามแต่เวลา โอกาสและสถานที่ วิธีการดูแลบำบัดสุขภาพด้วยตัวของนักท่องเที่ยวเองนี้ในทางสาธารณสุขเรียกว่า การแพทย์ทางเลือก ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของคนไทยมากขึ้นในการดูแลสุขภาพของตนเอง ดังนั้นแนวโน้มของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สังเกตได้จากการขยายตัวของธุรกิจสปา ธุรกิจสมุนไพร รีสอร์ทและสถาบันเพื่อสุขภาพต่าง ๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาของแพทย์ทางเลือกไทย (เช่น การนวดบำบัด วารีบำบัด สุนทรบำบัด และโภชนบำบัด) เพื่อให้สามารถรองรับความต้องการด้านรักษาสภาพที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงอาจสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเป็นโอกาสในการพัฒนาความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน และจะสามารถนำมาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

จังหวัดอุบลราชธานีได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพราะมีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคด้านการท่องเที่ยวและมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย แต่จากการศึกษาถึงศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดโดย บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข และคณะ (2553) นั้นปรากฏเฉพาะการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการประชุม สัมมนาและนิทรรศการ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีการนำเสนอเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ อันจะสามารถนำเสนอเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ทางการท่องเที่ยวสำหรับพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีได้ และถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน (ปิยาภรณ์ ศิริพานุม และคณะ, 2550) และแบบสมัยใหม่ (ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลกและคณะ, 2550) ในพื้นที่อีสานใต้ แต่ผลการศึกษาดังกล่าวยังไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ได้เพราะขาดข้อมูลเชิงลึก ที่น่าสนใจอีกประการคือจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ เห็นได้จากการมีต้นทุนเดิมทางสังคมของชุมชนต่าง ๆ ที่มีการทำเกษตรด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลอดภัยและมีวิถีวัฒนธรรมหลัก

คือเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประทานอาหารปลอดภัยเพื่อการมีสุขภาพที่ดี ลดการเจ็บป่วยรวมทั้งลดการพึ่งพาโรงพยาบาล นำไปสู่การมีชีวิตที่ยืนยาว

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ในเขตที่อำเภอวารินชำราบซึ่งเป็นอำเภอที่อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเพียง 2 กิโลเมตร มีชุมชนบ้านเกษตรพัฒนา หมู่บ้านรวมพลัง และหมู่บ้านหนองหมากแข้ง ซึ่งทั้ง 3 ชุมชน ปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการทำกิจกรรมปลอดภัยของเหล่านักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนทั้งผู้สนใจในเรื่องการรับประทานผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ปลอดภัย โดยได้รับสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์อินทรีย์ที่ได้มาตรฐานของประเทศไทย "Organic Thailand's Brand" จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนเองได้มีแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอีกด้วย เห็นได้จากสมาชิกในชุมชนบางส่วนได้มีการนำแนวความคิดเรื่องการรักษาสุขภาพแบบองค์รวมร่วมกับเครือข่ายแพทย์วิถีธรรมของหมอเขียว (ใจเพชร กล้าจน, 2553) และขยายผลไปยังกลุ่มเครือข่ายผู้รักสุขภาพ อีกทั้งยังมีแนวคิดในการพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และแนวคิดในการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์เชิงสุขภาพ (Healthy Homestay) อีกด้วย จากการสำรวจเบื้องต้นยังพบว่าชุมชนดังกล่าวขาดความมั่นใจในตนเอง กล่าวคือยังต้องการภาคีร่วมสนับสนุนส่งเสริมเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ รวมทั้งชุมชนเองมองว่าหากมีสถาบันการศึกษาเข้ามาร่วมกันพัฒนาศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ จะทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากต้นทุนเดิมและศักยภาพที่ชุมชนมี หากได้รับการส่งเสริมเพื่อดึงศักยภาพของชุมชนออกมา โดยการลงพื้นที่ทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษาและภาคีร่วม จะเป็นการช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว โดยการทำงานวิจัยนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีกับนักวิจัยในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อชี้ให้ชุมชนเห็นถึงต้นทุนเดิมทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีศักยภาพของตนเอง นำมาพัฒนาต่อยอดด้วยการใส่มูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันจังหวัดอุบลราชธานีก็จะมีผลิตภัณฑ์ใหม่ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ ที่อาจจะเพิ่มจำนวนวันพักค้างคืนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีจากแรงดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมซึ่งนักท่องเที่ยวรู้จักดีอยู่แล้วได้อีกด้วย และประการที่สำคัญที่สุดคือหากชุมชนได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ และความเข้มแข็งของชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน อันเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับจุลภาคและมหภาคของประเทศต่อไป ในขณะเดียวกันคณะผู้วิจัยในฐานะที่เป็นอาจารย์ที่สอนวิชาด้านการท่องเที่ยวก็จะสามารถบูรณาการการทำงานวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักศึกษาได้ลงพื้นที่เรียนรู้ร่วมกับชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้การศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

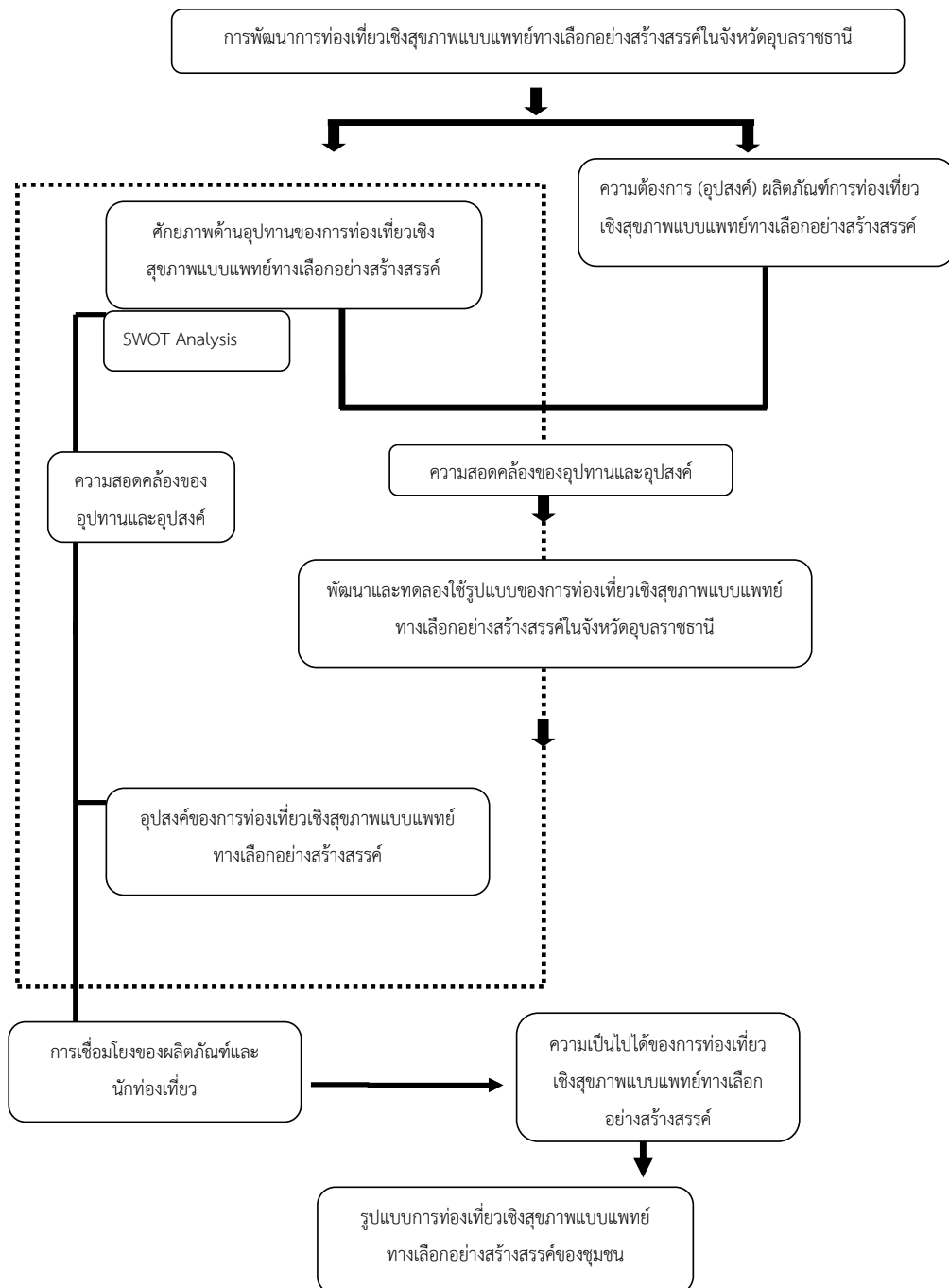
จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในเขตอำเภอวารินชำราบโดยการลงพื้นที่ทำการศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านเกษตรพัฒนา เทศบาลตำบลคำขวาง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวใหม่อย่างประจักษ์และเป็นรูปธรรม อันจะสามารถนำไปสู่การกระจายรายได้ สร้างความภาคภูมิใจและอนุรักษ์วัฒนธรรมให้แก่ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชนเจ้าของพื้นที่ ในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ ในจังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดอุบลราชธานี

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

การดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาผลิตภัณฑ์และรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ก. ตัวอย่างด้านอุปสงค์ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 245 คน สุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก โดยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานีโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข. ตัวอย่าง ด้านอุปทาน จำนวน 20 คน สุ่มตัวอย่างแบบ Purposive ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์หรือแพทย์ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลอื่น ๆ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ตัวแทนเครือข่ายอาหารไร้สารพิษ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกด้านการจัดกิจกรรมผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เพื่อสร้างคลังข้อมูลสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์และรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์โดยอาศัยหลัก 8 อ. เป็นแนวคตินำ

ระยะที่ 2 ทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์กับตัวอย่างที่อาสาสมัครเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวทดลอง จำนวน 25 คน ที่เป็นนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวตามโปรแกรมที่ได้กำหนดไว้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งในระยะนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยใช้วิธีการสังเกต ถ่ายภาพและสัมภาษณ์ถึงความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกจากตัวอย่าง

ระยะที่ 3 ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในด้านการเชื่อมโยงระหว่างอุปทาน และอุปสงค์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวแบบใหม่ให้เป็นรูปธรรม โดยใช้การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวอาสาสมัครเพื่อขอข้อมูลย้อนกลับ ถึงความเป็นไปได้ในการสนับสนุนและนำเสนอผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างเป็นทางการจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการผลิตภัณฑ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

1. การจัดเวทีชาวบ้าน

ผู้วิจัยใช้วิธีการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชน ประชุมชี้แจงโครงการ และจัดอบรมวิธีการออกแบบเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการคืนข้อมูลสู่ชุมชน ทั้งนี้ในการดำเนินการจัดเวทีชาวบ้านในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดกรอบแนวคิด ข้อมูล และแนวการวิจัยให้มีความสอดคล้องกัน กำหนดประเด็นต่าง ๆ ที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยตรงตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

2. การสำรวจ

ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศักยภาพของพื้นที่ ทั้งในด้านทรัพยากรชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน จัดทำแผนที่ชุมชนและแผนผังทรัพยากรของชุมชน

3. การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชน ประวัติชุมชน ด้านความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยการกำหนดกรอบประเด็นคำถามล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การสังเกต

ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตผู้ให้ข้อมูลสำคัญตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อเข้าใจในธรรมชาติและลักษณะของคนในชุมชน ทั้งก่อนและหลังเกิดกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัย

5. การทดลองเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยทำการทดลองเชิงปฏิบัติการ โดยกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน และทำการทดลองเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 ครั้ง เพื่อให้ชุมชนได้เกิดทักษะในด้านการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์

1.1 ผลการศึกษาด้านความต้องการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ (ด้านอุปสงค์)

ผลการศึกษาจากพบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกึ่งหนึ่งเป็นหญิง ร้อยละ 60.0 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18 – 40 ปี ร้อยละ 72.1 ซึ่งเป็นผู้มีรายได้ต่อเดือนอยู่ประมาณ 10,000–29,999 บาท ร้อยละ 62.5 การศึกษาขั้นต่ำปริญญาตรี ร้อยละ 68.9 มีสถานภาพที่กำลังกันระหว่าง โสด ร้อยละ 48.2 และสมรส ร้อยละ 45.7 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 33.1 รับราชการ ร้อยละ 23.7 และพนักงานองค์การเอกชน ร้อยละ 20.8 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 71 (โดยกลุ่มตัวอย่างมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีมากที่สุด คือ จำนวน 45 คน รองลงมาคือจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน) ทั้งนี้ตัวอย่างร้อยละ 100 เป็นผู้มีสัญชาติไทย ซึ่งในรอบ 1 ปีนี้ตัวอย่างเคยเดินทางมาจังหวัดอุบลราชธานีอย่างน้อย 3 ครั้งขึ้นไป ร้อยละ 68.6 โดยแต่ละครั้งที่เดินทางมาจะพำนักอยู่ในอุบลราชธานีเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 4 วัน ร้อยละ 57.6 เหตุผลของการเดินทางมาในแต่ละครั้งคือ เพื่อทำกิจส่วนตัว ร้อยละ 24.9 และเพื่อเยี่ยมญาติ ร้อยละ 22.9 ซึ่งบุคคลที่ร่วมเดินทางมักเป็นคู่รัก ร้อยละ 23.8 และเพื่อน ร้อยละ 20.6 ทั้งนี้มีจำนวนบุคคลที่เดินทางมาด้วยประมาณ 2–5 คน ร้อยละ 66.1 และส่วนใหญ่เดินทางด้วยรถส่วนตัวมากที่สุด ร้อยละ 46.4

ด้านทัศนคติและพฤติกรรมในการซื้อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ารูปแบบการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักและชอบนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ รู้จักและชอบการท่องเที่ยวแบบชมแหล่งธรรมชาติมากที่สุดคือ ร้อยละ 77.1 และร้อยละ 72.7 รองลงมาคือ การท่องเที่ยวแบบชมแหล่งศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์/ประเพณี/วิถีชีวิตในชนบท โดยรู้จัก ร้อยละ 35.2 และชอบร้อยละ 31.8 และการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา โดยรู้จัก ร้อยละ 24.5 และชอบ ร้อยละ 15.5 ตามลำดับ

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีลักษณะเป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็พ่วงกิจกรรมด้านสุขภาพไว้ด้วยมากที่สุด ร้อยละ 24.1 รองลงมาคือ เป็นการเดินทางที่มีบริการด้านแพทย์ทางเลือกเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การนวดแผนไทย

สปา และการแพทย์แผนไทย ร้อยละ 9.9 เป็นการเดินทางที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ร้อยละ 9.8 และเป็นการเดินทางที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยเพื่อประโยชน์ในการบำบัด รักษา ฟันฟู และส่งเสริมสุขภาพกายและใจ ร้อยละ 9.4 อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวอย่างจะมีมุมมองเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเชิงการเดินทางที่มีเรื่องของสุขภาพมาพ่วงด้วย แต่ก็มีตัวอย่างเพียงร้อยละ 24.1 เท่านั้นที่เคยใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ด้านรูปแบบลักษณะกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมพบว่า การตรวจสุขภาพ การนวดแผนไทย และสปา เป็นลักษณะกิจกรรมที่ตัวอย่างเคยใช้บริการมาเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 20.0, 16.3, และ 14.1 ตามลำดับ โดยในการเข้าร่วมกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้ตัวอย่างมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพ และเพื่อฟื้นฟูสุขภาพมากที่สุด ร้อยละ 33.9 และ 32.2 ตามลำดับ

สำหรับโอกาสที่ตัวอย่างเคยใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นพบว่า ใช้เมื่อมีเวลาว่างมากที่สุด ร้อยละ 47.5 รองลงมาคือ เมื่อต้องการตรวจสุขภาพ ร้อยละ 20.3 และเมื่อต้องการผ่อนคลาย ร้อยละ 18.6 ทั้งนี้ ตัวอย่างเหล่านี้จะใช้บริการโดยเฉลี่ย 6.56 ครั้งต่อปี

สถานที่ที่ตัวอย่างที่เคยใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นได้แก่ สถานที่ให้บริการ ของเอกชน เช่น รีสอร์ท โรงแรม บ้านพักสุขภาพ ศูนย์บำบัดโรค สถานที่อบสมุนไพร ร้านสปา ศูนย์โยคะ มากที่สุด ร้อยละ 29.4 และ รองลงมาคือโรงพยาบาล/สถานพยาบาลของรัฐ ร้อยละ 28.2 สำหรับเหตุผลที่ตัวอย่างตัดสินใจใช้บริการในสถานที่ดังกล่าวนี้พบว่า ความน่าเชื่อถือของบุคลากรที่ให้บริการความเป็นมืออาชีพ (เช่น มีระบบการจัดการที่ดี มีการดูแลเอาใจใส่ทั่วถึง) การเข้าถึงง่าย (เช่น การเดินทางเข้าถึงแหล่งให้บริการมีความสะดวก) และการมีค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผล เป็นเหตุผลที่ตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุด ร้อยละ 15.1, 14.0, 10.8, และ 10.2 ตามลำดับ

ส่วนเหตุผลด้านการประชาสัมพันธ์ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการด้านสุขภาพในสถานที่ดังกล่าวมาของตัวอย่างนั้นพบว่า คำแนะนำจากบุคคลใกล้ชิด และการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีอิทธิพลมากที่สุด ร้อยละ 24.8 และ 14.3 ตามลำดับ ส่วนเหตุผลด้านราคานั้นพบว่า ตัวอย่างให้ความสำคัญกับความรู้สึกรู้สึกคุ้มค่ามากที่สุด “ราคาย่อมแตกต่างกันตามความรู้สึกคุ้มค่าที่ได้รับจากการใช้บริการด้านสุขภาพ” ร้อยละ 21.1 และรองลงมาคือให้ความสำคัญกับประเภทของการให้บริการ “ราคาย่อมแตกต่างกันตามประเภทของการให้บริการด้านสุขภาพในแต่ละสถานที่” ร้อยละ 20.2 ในขณะที่ตัวอย่างที่ไม่เคยใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเลยนั้นให้เหตุผลว่า ชอบการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ มากกว่า ร้อยละ 27.9 และยังไม่มีโอกาสและเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ร้อยละ 19.4

การศึกษาค้นคว้านี้ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ว่า “การท่องเที่ยวที่เน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมโดยเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีโปรแกรมดูแลสุขภาพแบบปรับสมดุลด้วยหลัก 8 อ. คือ อธิบาท ๔ อาหารดี อารมณ์ดี อากาศดี ออกกำลังกายและอริยาบถ เอนกาย เอาพิษออก” ซึ่งผลการศึกษาความต้องการดังกล่าว พบว่า ตัวอย่างให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความต้องการด้านผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.22, $S = 1.14$) โดยความสำคัญความต้องการผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีที่พักที่สะอาดและสงบ แวดล้อมด้วยพื้นที่สีเขียวและธรรมชาติต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.77, $S = 1.05$) การรับประทานอาหารปลอดสารพิษ (ค่าเฉลี่ย = 3.66, $S = 1.02$) การชมภาพยนตร์หรือรายการทีวีที่เน้นด้านความบันเทิงใจ เช่น รายการตลกขำขัน (ค่าเฉลี่ย = 3.64, $S = 1.05$) การฟังเพลงบรรเลงเบา ๆ เพื่อการผ่อนคลาย (ค่าเฉลี่ย = 3.61, $S = 1.09$) การมีที่พักที่พร้อมสรรพด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ เช่น เฟอร์นิเจอร์แอร์ เครื่องทำน้ำอุ่น (เช่น รูปแบบการพักแบบโรงแรม รีสอร์ท หรือ เซอร์วิสอพาร์ทเมนต์) (ค่าเฉลี่ย = 3.61, $S = 1.08$) การมีที่พักที่พอเหมาะแก่การทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพฯ ในรูปแบบของความพอเพียง (เช่น รูปแบบการพักแบบโฮมสเตย์ สถานบริการพยาบาล ศาสนสถาน) (ค่าเฉลี่ย = 3.58, $S = 1.08$) การควบคุมอาหารบางประเภทที่อาจส่งผลร้ายต่อสุขภาพ (ค่าเฉลี่ย = 3.57, $S = 1.02$) และการควบคุมการดื่มเครื่องดื่มบางประเภทที่อาจส่งผลร้าย

ต่อสุขภาพ (ค่าเฉลี่ย = 3.56, $S = 2.17$) ส่วนความต้องการด้านผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น การทำกิจกรรมด้านกีฬาก่อนนอนหลับพักผ่อน การล้างพิษ การปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับด้านศาสนานั้นล้วนมีความสำคัญอยู่ในระดับปานกลางทั้งสิ้น และเป็นที่น่าสังเกตว่าตัวอย่างให้ความสำคัญกับความต้องการการร่ำรวยเงิน/ไ้แก่ก้อยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 2.42, $S = 1.23$)

ส่วนความต้องการด้านราคาของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์นั้นพบว่า ตัวอย่างมีความต้องการด้านราคาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.13, $S = 1.14$) โดยความต้องการด้านราคาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ราคาติดตามระดับของคุณภาพการให้บริการ เช่น คุณภาพของวัตถุดิบ/ห้องพัก (ค่าเฉลี่ย = 3.22, $S = 1.09$) ราคาติดตามต้นทุนของกิจกรรมเชิงสุขภาพแต่ละประเภท (ค่าเฉลี่ย = 3.18, $S = 1.11$) ราคาติดตามจำนวนวันที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านดูแลรักษา/บำบัด/ฟื้นฟู/ส่งเสริมสุขภาพ (ค่าเฉลี่ย = 3.14, $S = 1.06$) และราคาเป็นไปตามความสมัครใจที่จะจ่าย/บริจาคของนักท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.14, $S = 1.11$)

ด้านระดับความต้องการด้านการจัดจำหน่ายของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ของตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.05, $S = 1.14$) โดยเรียงลำดับความต้องการดังกล่าวจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 อันดับดังนี้คือ จำหน่ายโปรแกรมฯ ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย = 3.18, $S = 1.18$) จำหน่ายโปรแกรมฯ โดยตรงโดยผู้ให้บริการ (face-to-face) (ค่าเฉลี่ย = 3.11, $S = 1.15$) และจำหน่ายโปรแกรมฯ ผ่านสถานพยาบาลต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุน (ค่าเฉลี่ย = 3.05, $S = 1.14$) จากข้อมูลสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ได้ดังนี้

ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชนสามารถนำมาจัดได้ตามหลัก 8 อ. อันได้แก่ อธิปไตย 4 อาหารดี อารมณ์ดี อากาศดี ออกกำลังกายและอิริยาบถ เอนกาย เอาพิษภัยออก ได้ครบ

ด้านโปรแกรมการท่องเที่ยว สามารถจัดได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) แบบเข้าไปเย็นกลับ 2) แบบ 2 วัน 1 คืน และ 3) แบบ 3 วัน 2 คืน โดยมีต้นทุนค่าอาหารต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ที่จำนวน 80 บาทต่อมื้อ และที่พักควรมีราคาอยู่ที่ 500 บาทต่อคืนต่อนักท่องเที่ยว 1 คน

2. ด้านความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ จากการสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่หมู่บ้านเกษตรพัฒนา ตำบลคำขวาง อำเภอรินคำราบ จังหวัดอุบลราชธานีพบว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยจำแนกได้ดังนี้

2.1 ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

พบว่า ตำบลคำขวางเป็นชุมชนมีศักยภาพด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจาก

1. เป็นแหล่งผลิตอาหารอินทรีย์ โดยพบที่บ้านสวนตามรอยธรรมเกษตรกรรมไร้สารพิษ เศรษฐกิจพอเพียง หรือบ้านแม่เกศแก้ว เข้มเพชร ตั้งอยู่ เลขที่ 149 หมู่ 7 บ้านเกษตรพัฒนา ซึ่งนางเกศแก้ว เข้มเพชร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแม่เกศ มีที่พักอาศัยอยู่บนที่ดินจำนวน 50 ไร่ ปัจจุบันทำการเกษตรแบบไร้สารเคมีโดยน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับเกษตรธรรมชาติ และหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นยังทำการเกษตรตามแนวคิดที่ว่า ปลูกที่อย่างทีกิน กินทุกอย่างที่ปลูก ทำทุกอย่างไว้ใช้และใช้ทุกอย่างที่ทำ ซึ่งเป็นการทำการเกษตรแบบธรรมชาติและไร้สารพิษตั้งแต่ ปี 2541 เป็นต้นมา อีกทั้งยังเป็นบุคคลที่ได้รับรางวัลต่าง ๆ ที่สามารถรับประกันได้ว่าบุคคลดังกล่าวสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีและสามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้อย่างดี

2. เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพโดยใช้ธรรมชาติบำบัด

โดยพบว่า บ้านเกษตรพัฒนา หมู่ 7 มีแหล่งเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพโดยวิถีธรรมชาติบำบัด ซึ่งเน้นการออกกำลังกายและดูแลเรื่องการรับประทานอาหารแทนการใช้ยาเคมีจากโรงพยาบาล โดยพบว่าคุณบุษดี ทิพรส เจ้าของบ้านสวนทิพย์ ซึ่งอดีตเคยรับราชการพยาบาลวิชาชีพ ฝายสุศึกษาและประชาสัมพันธ์ ที่โรงพยาบาลของรัฐหลายแห่ง อาทิ โรงพยาบาลพราหมณ์เชษฐม และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี และต่อมาเมื่อปี พ.ศ 2547 ได้ลาออก

จากราชาการเพื่อดูแลสุขภาพที่ไม่ดี จุดเริ่มต้นในเรื่องการนำแนวคิดการดูแลสุขภาพโดยวิถีธรรมชาติ บำบัดมาใช้ในการดูแลสุขภาพ อายุ 84 ปี และมีอาการป่วยด้วยโรคกระดูก นอกจากนี้คุณบุษดียังได้นำแนวทางของ หมอเจ คอบ มาเป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพแม่ที่มีอาการป่วยด้วยอาการปวดกระดูกและกล้ามเนื้อจากภาวะโรคกระดูก จนสามารถลดปริมาณการใช้ยาจาก 20 เม็ดต่อวันเหลือวันละ 3-4 เม็ด และไม่ใช้ยาของโรงพยาบาลเลยในปัจจุบัน ซึ่ง คุณบุษดีเชื่อว่าธรรมชาติบำบัดเป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นเรื่องการปรับเปลี่ยน อาหารปรับเปลี่ยนวิถีความเป็นอยู่เข้าหาแนวทางการรับประทานอาหารให้เป็นยา เน้นผักผลไม้ที่ปลูกเอง โดยเมนูที่ทำเป็นประจำคือเมนูยาขุมใหญ่ ที่ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดมาจากคุณพ่อคง ทิพรส ผู้เป็นบิดาที่ชอบรับประทาน ผักและมีความสนใจเรื่องสมุนไพร อีกทั้งยังมีเมี่ยงสด และสลัดเมืองเลย มีลักษณะคล้ายสลัดหลวงพระบางโดยใช้ไข่แดงต้มสุกกับน้ำมันมะพร้าวแทนน้ำมันพืช ข้าวต้มปลาธัญพืชซึ่งเป็นเมนูที่ย่อยง่ายเหมาะสำหรับผู้สูงอายุและผู้ที่มี สุขภาพ นอกจากอาหารแล้วยังจัดตารางออกกำลังกายเพื่อยืดเหยียดกล้ามเนื้อให้คุณแม่อีกด้วย ที่น่าสนใจคือแนว ปฏิบัติในการลดปริมาณการใช้ที่คุณบุษดีได้นำมาเป็นหลักในการดูแลสุขภาพเองเบื้องต้นมาคือการใช้น้ำบำบัดอาการปวด ศีรษะแทนการรับประทานยาลดปวดจากโรงพยาบาล โดยหากมีอาการปวดศีรษะให้ใช้น้ำราดศีรษะโดยให้น้ำไหลต่อ เนื่องประมาณ 5-15 นาที ให้เปียกเฉพาะบริเวณศีรษะเท่านั้น หากอาการไม่ดีขึ้นให้ใช้ผ้าชุบน้ำเปียกหมาด ๆ พันรอบ ศีรษะนานประมาณ 30 นาที ส่วนการปวดท้อง หรือปวดบริเวณ ต่าง ๆ เช่น ปวดแขน ปวดขา ปวดข้อหรือปวดเมื่อย ก็ให้ใช้ผ้าเปียกประคบประมาณ 30 นาที ยกเว้นการปวดประจำเดือนที่ต้องห้ามใช้ผ้าเปียกประคบเด็ดขาด เสร็จแล้ว ให้ปีนบวดตัวเองเพื่อผ่อนคลายทางด้านจิตใจให้ผ่อนคลายพยายามคิดเชิงบวกหรือคิดในเรื่องที่น่ารื่นรมย์ อาการก็จะ ดีขึ้น

นอกจากแนวคิดธรรมชาติบำบัดแล้วคุณบุษดียังเป็นเจ้าของบ้านสวนทิพย์โฮมสเตย์อีกด้วย โดยบ้านสวน ทิพย์โฮมสเตย์ ตั้งอยู่เลขที่ 72 หมู่ 7 บ้านเกษตรพัฒนา บนเนื้อที่ 10 ไร่ ภายในบริเวณบ้านร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้ผลที่สามารถรับประทานได้เช่นขนุน มะม่วง กระท้อน สะเดา และยังมีผักพื้นบ้านนานาชนิดเช่น ตำลึง กระเจต ข้าว ตรีโคร ใบมะกรูด มะนาว ภายในตัวบ้านมี 3 ห้องนอน ชั้น 2 มี 1 ห้องนอน 1 ห้องโถง สามารถ รับรองแขกได้ 10 คน ต่อคืน นอกจากนั้นภายในบริเวณยังมีพวกรับรองที่สามารถรองรับแขกได้ ประมาณ 3-5 คน ปัจจุบันบ้านสวนทิพย์ได้เปิดรับรองแขกที่สนใจเรื่องธรรมชาติบำบัดอยู่เป็นพัก(แบบไม่เป็นทางการ) ตามความ สะดวกของเจ้าของบ้านเป็นหลัก

3. มีวัดป่าเกษตร สาขาที่ 46 ของวัดหนองป่าพง จุดนี้สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเพิ่มกิจกรรมการ ตักบาตรตอนเช้า อีกทั้งวัดยังสามารถเป็นจุดแวะพักตามเส้นทางจักรยานที่มีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน หย่อนใจของนักท่องเที่ยวอีกด้วย โดยภายในวัดพบปูชนียวัตถุและวัตถุโบราณ คือพระพุทธรูป 5 องค์ มีศาลาการเปรียญ พระพุทธรูปปางประทานพร อุโบสถ ศาลาบำเพ็ญกุศล และเมรุเผาศพ ที่ชาวบ้านร่วมบริจาคเพื่อสร้างถาวรวัตถุ ที่สำคัญคือภายในบริเวณวัดนั้นยังคงบรรยากาศความเป็นวัดป่า โดยมีต้นไม้ให้ร่มเงาร่มรื่น

4. มีแหล่งปลูกไม้ดอก ใน พื้นที่หมู่ 9 (บ้านพ่อโจ)

นอกจากนั้นยังพบว่า บ้านเกษตรพัฒนาหมู่ 9 เป็นแหล่งเพาะปลูกไม้ดอกที่สำคัญที่ส่งจำหน่ายตามร้าน ดอกไม้ทั้งในและนอกจังหวัดอุบลราชธานี โดยพบว่าบ้านพ่อโจ เป็นสวนไม้ดอกที่ทำการปลูกไม้ดอกจำพวกเบญจมาศ และมัมสีต่าง ๆ ตลอดทั้งปี จุดนี้สามารถสร้างกิจกรรมเป็นจุดแวะพักของเส้นทางจักรยานที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะ เก็บภาพความประทับใจกับดอกไม้หลากหลายสีก็ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าของสวนได้จำหน่ายดอกไม้ให้แก่ัก ท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

5. มีศาสนสถาน เช่น วัดบ้านเกษตรพัฒนาเหนือที่ตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้านเกษตรพัฒนาเหนือ หมู่ 9 ตำบลคำ ขวาง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี บนเนื้อที่ 12 ไร่ ที่พบว่าภายในอุโบสถพบปูชนียวัตถุและวัตถุโบราณ ที่สำคัญได้แก่ พระพุทธรูป 6 องค์ จุดนี้นับว่ามีภูมิทัศน์ที่สวยงามประกอบกับมีจุดเด่นคือหลวงพ่อโตที่ประดิษฐานอยู่ บริเวณด้านหน้าของวัด อีกทั้งภายในบริเวณวัดก็มีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การนั่งสมาธิสวดมนต์ภาวนาอีกด้วย จุด

นี้สามารถใช้เป็นจุดแวะพักตามเส้นทางจักรยานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เก็บภาพถ่ายเป็นที่ระลึก

2.2 ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์

เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีองค์ประกอบของการท่องเที่ยว (5A) ของ Dickman (1996) พบว่าบ้านเกษตรพัฒนา ตำบลคำขวางมีองค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยวครบทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่าชุมชนมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม ใช้เวลาเดินทางจากสนามบินนานาชาติอุบลราชธานีมายังชุมชนเพียง 30 นาที โดยรถยนต์ ระบบคมนาคมสะดวก ชุมชนมีที่ตั้งห่างจากถนนหลวงหมายเลข 24 โชคชัย-เดชอุดมเพียงแค่ 2 กิโลเมตร การเดินทางเข้ามายังชุมชนมีความสะดวก ซึ่งสามารถเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงชุมชนได้อย่างสะดวกทั้งการใช้รถยนต์ส่วนตัวหรือรถรับจ้างสาธารณะ (Taxi)

2) ด้านการมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะชุมชนยังไม่มีกลุ่มบ้านพักในรูปแบบ Homestay ที่ชัดเจน โดยพบเพียงบ้านสวนทิพย์เท่านั้นที่มีความพร้อมและได้ทดลองให้บริการที่พักระหว่างนักท่องเที่ยวบ้างแล้ว แต่ยังไม่พบว่ามีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ดีก็จะสามารถเชิญชวนสมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมเปิดบ้านเป็นที่พักรับรองนักท่องเที่ยวได้ นอกจากนั้นในบริเวณใกล้เคียงยังพบที่พักประเภทรีสอร์ท เช่น เกษตร รีสอร์ท ภัทราวดี รีสอร์ทที่เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกวัน

3) ด้านแหล่งท่องเที่ยว (Attractions) พบว่าบ้านเกษตรพัฒนามีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญดังนี้ 1) ฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรวิถีธรรมชาติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งผลิตอาหารไร้สารพิษของนางเอกแก้ว เข้มเพชร 2) บ้านสวนทิพย์ 3) วัดป่าเกษตร 4) วัดบ้านเกษตรพัฒนาเหนือ และ 4) สวนดอกไม้พ้อใจที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

4) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities และ Recreational Activities) พบว่าสามารถทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ (Creatively alternative medical tourism) รูปแบบใหม่ที่เกิดจากการประยุกต์โดยการผสมผสานระหว่างการรักษาสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนได้โดยสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมการดูแลสุขภาพแบบปรับสมดุลตามหลัก 8 อ. (อิทธิบาท 4 อาหารดี อารมณ์ดี อากาศดี ออกกำลังกาย และอิริยาบถ เอนกาย เอาพิษภัยออก) ภายในชุมชนได้ดังนี้

4.1) อิทธิบาท 4 (อันตะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) โดยมีฐานเรียนรู้บ้านแม่เอกแก้ว เข้มเพชร ซึ่งฐานนี้นักท่องเที่ยวจะได้ทำกิจกรรมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของแม่เอกแก้ว ชมการทำปุ๋ยมูลไก่ การเพาะต้นกล้าของพืช ได้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ ได้ดื่มน้ำมะพร้าว น้ำหอมที่บริการระหว่างการเดินชมสวนพร้อมกับฟังการบรรยายเรื่องเกษตรวิถีธรรมที่แม่เอกแก้วได้นำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจนประสบความสำเร็จจนถึงปัจจุบันภายหลังจากการบรรยายแม่เอกแก้วจะนำสวนมนต์เพื่อเจริญสติอีกด้วย

4.2) อาหารดี ซึ่งจากการทำกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวพบว่า เป็นพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบมากที่สุด เพราะเป็นอาหารที่หาทานได้ยาก โดยเฉพาะเมนูชาสมุนไพรที่หาทานได้ที่นี่เพียงที่เดียว อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังได้รับความรู้เรื่องของโภชนาการเบื้องต้นและพิษภัยของการรับประทานอาหารเกินความต้องการของร่างกาย รวมถึงการบริโภคน้ำตาลเกินความจำเป็นของร่างกาย แล้วต่อยอดกิจกรรมการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพไร้สารพิษที่รู้แหล่งที่ปลูก กิจกรรมนี้นักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมในการเก็บผัก การเตรียมอาหารพร้อมกับได้ความรู้จากคุณบุษดี ภัทรส เจ้าของบ้านสวนทิพย์ แหล่งที่มาของอาหารจะมาจากสวนเกษตรอินทรีย์แม่เอกแก้ว และภายในบ้านสวนทิพย์เองแม้ว่าจะมีการพึ่งพิงอาหารจากภายนอกอยู่บ้างอาทิจำพวกเนื้อสัตว์ต่าง ๆ เช่น ปลา ไข่ แต่ก็มั่นใจว่าสามารถลดความเสี่ยงจากการได้รับสารเคมีที่มากับผักผลไม้ได้มาก อีกทั้งยังมีเมนูข้าวต้มปลาธัญพืช สะเดาน้ำปลาหวานและเมนูเครื่องดื่มสมุนไพร เช่น น้ำอัญชัน น้ำเสาวรส น้ำย่านาง น้ำตะไคร้(ไม่ใส่น้ำตาล) ส่วนอาหารว่างก็เช่นกล้วยต้มด้วย

4.3 อารมณ์ดี สืบเนื่องจากพื้นที่วิจัยมีบรรยากาศที่ร่มรื่นและเมื่อนักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ ได้ทำกิจกรรมทำบุญตักบาตรตอนเช้า ได้ฟังเสียงนกร้อง ตลอดทั้งการได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง สามารถสร้างสุนทรียภาพทางอารมณ์ได้ดี ดังนั้นกิจกรรมในฐานนี้จึงสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย นอกจากนั้น ภายในบ้านสวนทิพย์ยังมีมุมถ่ายภาพสวย ๆ ที่มีกล้วยไม้หลากสีเป็นพื้นหลัง (Back drop) อีกด้วย

4.4 อากาศดี เนื่องจากทำเลที่ตั้งของชุมชนนั้นห่างไกลจากแหล่งผลิตมลภาวะเป็นพิษ เช่น โรงงานอุตสาหกรรมประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาซึ่งนับว่ายังมีพื้นที่สีเขียวมาก ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงสามารถสูดอากาศบริสุทธิ์ในชุมชนได้อย่างเต็มปอด โดยเฉพาะตอนเช้าซึ่งเหมาะแก่การปั่นจักรยานหรือเดินออกกำลังกายเบาๆ

4.5 ออกกำลังกายได้ สามารถทำได้ทั้งการเดิน การทำโยคะ การสวนมนต์ และการปั่นจักรยานชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

4.6 การเปลี่ยนอิริยาบถ อาทิเช่น การนอนอ่านหนังสือที่ชอบได้ร่มไม้ หรือการทำกิจกรรมอื่นเช่น การนวดโดยใช้บริการร้านนวดแผนไทยพอบรรยายได้ ในพื้นที่ในตำบลแสนสุขซึ่งเป็นชุมชนติดกัน การขีดผิวหน้าและผิวภายในด้วยสกริปที่ทำมาจากถั่วเขียวบดละเอียดที่ผลิตได้เองในชุมชน

4.7 เอนกาย การได้จับหลังอาหารมื้อกลางวันในบรรยากาศร่มรื่นเย็นสบาย หรือการได้จับหลังกายหลังจากการนวดเพื่อให้ร่างกายได้ฟื้นฟูกลับคืนสู่สภาพปกติถือเป็นการพักผ่อนที่ดีที่สุดอีกรูปแบบหนึ่ง

4.8 เอาพิษออกการแนะนำการใช้น้ำเพื่อการขับพิษออกจากร่างกาย ได้แก่ การแช่น้ำเพื่อลดอาการปวด การสาธิตเชิงปฏิบัติการเรื่องการลดอาการปวดหัวโดยไม่ใช้ยาเคมีแต่ใช้น้ำชุบน้ำชุบน้ำพันบริเวณที่ปวด การดื่มน้ำเพื่อขับสารพิษออกจากร่างกาย และการฟังบรรยายเรื่องร่างกายกับการขับพิษ การสวนมนต์ วิทยากรโดยคุณบุษดี ทิพรส อติตพยาบาลฝ่ายป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ

5. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) พบว่าชุมชนเทศบาลตำบลมีสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร ไปรษณีย์สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า และห้องสุขาไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวได้อย่างพอเพียง

2.3 นำเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดอุบลราชธานี

จากการดำเนินการจัดกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านอาหาร ถึงแม้ว่าอาหารเช้าจะมีความเหมาะสมแล้วแต่ก็ยังมีประเด็นที่สำคัญเพื่อการพัฒนา เช่น ควรเพิ่มรายละเอียดด้านปริมาณแคลอรีของอาหารที่ได้รับต่อ 1 มื้อ ควรใช้อาหารท้องถิ่นทั้งหมดไม่ควรนำอาหารจากภายนอกเข้ามา ควรหาวิธีการรับประทานอาหารพื้นถิ่น เช่น เมนูเมี่ยง ควรจัดอาหารว่างและเครื่องดื่มให้มีความหลากหลายและมีปริมาณแคลอรีต่ำให้นักท่องเที่ยวรับประทานก่อนอาหารมื้อหลัก เช่น น้ำสมุนไพร น้ำผักผลไม้ปั่น กล้วยต้ม มะเฟือง อาหารไม่ควรมีรสเค็มเกินไป ควรเตรียมเก้าอี้ให้เมนูอาหาร เช่น ประโยชน์และที่มาของอาหารเพื่อสร้างจุดขายให้อาหารมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น อีกทั้งอาหารมื้อเย็นควรเป็นเมนูเบา ๆ เช่น สลัดกับข้าวต้ม เป็นต้น

2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว มีประเด็นที่สำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา เช่น ควรมีกิจกรรมทางเลือกให้นักท่องเที่ยวที่ไม่ถนัดสวนมนต์และนักท่องเที่ยวที่นับถือศาสนาอื่น เช่น การหามสมบัตินใจ กิจกรรมหลังตื่นนอนตอนเช้าควรเป็นแบบทางเลือกเพราะนักท่องเที่ยวบางคนอาจไม่คุ้นเคยกับการตื่นเช้ามาก ควรระบุเวลาในแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจน เช่น กิจกรรมใส่บาตร และ กิจกรรม Morning fresh บุคลากรในชุมชนควรได้รับการพัฒนา เช่น มัคคุเทศก์ และพนักงานต้อนรับเนื่องจากพบว่ายังขาดทักษะในการต้อนรับและขาดทักษะในการประสานงานระหว่างทีมงานของชุมชน ควรมีป้ายบอกทางภายในชุมชน และที่สำคัญควรมีระบบช่วยเหลือนักท่องเที่ยวในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุจากกิจกรรมปั่นจักรยาน เช่น ควรจัดเตรียมชุดปฐมพยาบาลและควรตรวจสอบความพร้อมของจักรยานทุกคันตลอดทั้ง

ควรมีบุคลากรของชุมชนอยู่ในหัวและท้ายขบวนจักรยานของนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

3) ด้านที่พัก มีประเด็นที่สำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา เช่น ควรปรับปรุงเรื่องระบบน้ำประปา และซ่อมแซมเครื่องปรับอากาศที่ชำรุดให้สามารถใช้งานได้ตามปกติ ราคาของที่พักไม่ควรเกิน 500 บาทต่อคืนต่อคน และที่นอนควรเป็นที่นอนแบบแยกนอนหนึ่งคนต่อหนึ่งผืน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับ Siriwan (2019) ที่ได้ทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาบ้านทุ่งประดู่ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในงานวิจัยเรื่อง POTENTIAL OF COMMUNITY-BASED HEALTH TOURISM: A CASE STUDY OF BAN THUNG PRADU, PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE. Actual Economy: Local Solutions for Global Challenges ที่พบว่า บ้านทุ่งประดู่มีศักยภาพสูงในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านพื้นที่ รวมถึงการอนุรักษ์คุณค่าของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีศักยภาพด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามก็ยังพบปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชน เช่น จำนวนของร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ที่พัก การสื่อความหมายและสัญลักษณ์ บริการอินเทอร์เน็ต และการประชาสัมพันธ์ที่พบว่ายังมีศักยภาพในระดับปานกลาง ดังนั้น ชุมชนจึงควรได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ในการวางแผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน ตลอดจนพัฒนาสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และสินค้าทางการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ด้านภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทั้งนี้การวิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่าความเพิ่มการทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและสร้างเครือข่ายกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ Khanal and Shimizu (2019) ที่ได้ศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศเนปาล (POTENTIAL OF HEALTH TOURISM DEVELOPMENT IN NEPAL: LITERATURE REVIEW AND FUTURE VIEW) โดยได้ชี้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผสมผสานในแหล่งท่องเที่ยวโดยมีกิจกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพเป็นกิจกรรมหลักในการท่องเที่ยวนั้น เช่น การพักผ่อนในศูนย์สุขภาพหรือรีสอร์ทที่มีบริการรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารชีวจิต/มังสวิรัตเพื่อสุขภาพ การฝึกสมาธิ การออกกำลังกาย เพื่อให้เกิดผลแก่การรักษาสุขภาพภายในระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือก ที่จัดขึ้นในพื้นที่เทศบาลตำบลคำขวางที่ได้เน้นไปในแนวทางการผสมผสานกิจกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพเป็นกิจกรรมหลัก เช่น การพักผ่อนที่บ้านสวนทิพย์ การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพที่มาจากแหล่งผลิตที่ใช้ระบบการปลูกแบบไร้สารพิษ อีกทั้งยังสอดคล้องกับวรรณ สัจกร และคณะ (2555) ที่ได้กล่าวถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ 1. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาโรคของนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในประเทศไทย เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลภายในประเทศไทยนั้นถูกกว่าในต่างประเทศ อีกทั้งประเทศไทยยังมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ 2. การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สดใส อาหารเพื่อสุขภาพ และการออกกำลังกายอย่างเบา ๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ 3. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพนักท่องเที่ยวที่ได้อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ย่ำแย่ในปัจจุบัน โดยการหันมาออกกำลังกายที่ถูกวิธี การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ ไทเก็ก การพักผ่อนในที่อากาศบริสุทธิ์ใกล้ธรรมชาติมาก การอาบน้ำแร่ การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพรและอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกฯ ในพื้นที่เทศบาลตำบล

คำขวางสอดรับกับระดับที่ 2 และระดับที่ 3 ตามแนวคิดดังกล่าว

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Izadi et al (2012) ที่ได้ศึกษาสถานการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศอิหร่าน โอกาสหรืออุปสรรค (Situation of health tourism in Iran; opportunity or threat) โดยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น ครอบคลุมกิจกรรมทุกประเภทที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพของนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศอิหร่านนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ถูกกำหนดเป็นกลยุทธ์ระดับชาติในการเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ โดยอิหร่านมีจุดแข็งหลายประการ อาทิเช่น การมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การมีเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัย อีกทั้งยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามยังพบจุดอ่อนที่เป็นความท้าทายบางประการ อาทิ ปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตลอดจนเรื่องการขาดการวางแผนพัฒนาที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกฯ ในพื้นที่เทศบาลตำบลคำขวางนั้นมีจุดแข็งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สามารถใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ แต่ยังมีจุดอ่อนเรื่องการขาดการวางแผนพัฒนาที่เหมาะสม

อีกทั้งผลการวิจัยยังได้สอดคล้องกับการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสมัยใหม่ในอิสานใต้ โดยศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก และคณะ (2550) เนื่องจากพบว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสมัยใหม่ซึ่งเป็นการให้บริการสุขภาพแบบองค์รวมคือ กาย จิต สังคม อารมณ์และจิตวิญญาณนั้น อาศัยหลัก 4 อ. (ผลิตภัณฑ์ด้านที่พอกอาศัยผลิตภัณฑ์ด้านอาหารเพื่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์การออกกำลังกาย และผลิตภัณฑ์ด้านจิตใจและอารมณ์โดยเน้นการผ่อนคลาย) โดยแตกต่างกันตรงที่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกฯ ในพื้นที่เทศบาลตำบลคำขวางนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ถึง 8 อ. เหตุเพราะชุมชนนั้นมีศักยภาพสูงในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

นอกจากนั้นข้อค้นพบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในพื้นที่เทศบาลตำบลคำขวางยังได้มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Kamassi et al (2020) ที่ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง The identity and role of stakeholders in the medical tourism industry: state of the art ซึ่งได้ระบุไว้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับการรักษา (Medical tourism) จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Key stakeholders) จำนวน 8 กลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการด้านสุขภาพ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรประสานงาน องค์กรที่ให้การรับรอง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการตลาด ผู้ให้บริการด้านการประกันภัยและหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้ง 8 กลุ่มนี้ล้วนมีอิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่นเดียวกันกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกฯ ในพื้นที่เทศบาลตำบลคำขวางนั้นก็ต้องการรับการส่งเสริมจากหน่วยภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานอุบลราชธานี โรงพยาบาลในบริเวณใกล้เคียงรวมถึงองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการดูแลและอำนวยความสะดวกด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐานให้มีความพร้อมในการรองรับการเดินทางของนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

1. ทีมวิจัยชุมชนมีจำนวนน้อยและยังขาดความเข้มแข็งของระบบกลุ่มส่วนหนึ่งมาจากการเป็นชุมชนกึ่งเมืองซึ่งมีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่มากกว่าชุมชนชนบท ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญมากต่อความยั่งยืนในการพัฒนา

2. บุคคลที่เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวมีงานประจำซึ่งบางครั้งทำให้ไม่สอดคล้องกับเวลาที่คนส่วนใหญ่ของกลุ่มว่าง หากแกนนำติดภารกิจงานประจำก็ไม่สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวเนื่องจากไม่มีผู้ทำหน้าที่แทนได้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมรับฟังและจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไม่มีความหลากหลายในชุมชน (ขาดกลุ่มที่มีส่วนได้เสีย) จากปัญหาที่พบข้างต้น ทีมวิจัยทั้งหมดจะได้หาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และศักยภาพของชุมชนให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ทีมวิจัยชุมชนควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการรับผิดชอบของกลุ่มท่องเที่ยวให้ชัดเจน ควรมีการประชุมสรุปงานทุกครั้งหลังจากมีการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปใช้พัฒนารูปแบบกิจกรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
2. บุคคลที่เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวควรจัดสรรเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มหรือผู้ที่สนใจเข้าร่วม ได้มีโอกาสพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำปัญหามาหาทางแก้ไข อีกทั้งควรฝึกซักชวนเยาวชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ควรมีการประสานหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) อื่น ๆ เพื่อช่วยในการจัดหางบประมาณในการทำกิจกรรมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น
4. ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนากิจกรรมด้านการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดอุบลราชธานี
2. แนวทางในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดอุบลราชธานี
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดอุบลราชธานีอย่างยั่งยืน
4. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดอุบลราชธานีอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรวรรณ สังขกร และคณะ. การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ในภาคเหนือตอนบนที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.
- ใจเพชร กล้าจน. ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธของศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสวนป่านาบุญ อำเภอตอนดล จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2553
- บุญยโสภณ อเนกสุข และคณะ. โครงการศักยภาพมูลค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่มีการสร้างรายได้ในจังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2553.
- ปิยาภรณ์ ศิริภานุมาศและคณะ. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านในอีสานใต้. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2550.
- ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบสมัยใหม่ในอีสานใต้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฯ, 2550.

- Dickman, C.R. **Overview of the Impacts of Feral Cats on Australian Native Fauna.** Canberra: Australian Nature Conservation Agency, 1996.
- Izadi, M. MD. et al. "Situation of health tourism in Iran; opportunity or threat," **Iranian Journal of Military Medicine.** 14, 2 (Summer 2012): 69-75.
- Kamassi, Ahmed et al. "The identity and role of stakeholders in the medical tourism industry: state of the art," **Tourism Review**, 75, 3 (February 2020): DOI: <https://doi.org/10.1108/TR-01-2019-0031>
- Khanal, Bishnu Prasad and Tetsuo Shimizu. "Potential of Health Tourism Development in Nepal: Literature Review and Future View," **Journal on Tourism and Sustainability.** 2, 2 (June 2019): 2515-678.
- Siriwan, T. **POTENTIAL OF COMMUNITY-BASED HEALTH TOURISM: A CASE STUDY OF BAN THUNG PRADU, PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE.** Actual Economy: Local Solutions for Global Challenges, 2019.